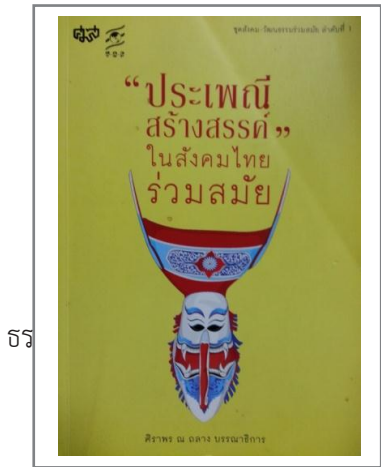


บทบรรณานิต์

“ประเพณีสร้างสรรค์” ในสังคมไทยร่วมสมัย



อภิวัฒน์ สุธรรมดี*



ศิราพร ณ ถลาง, บรรณาธิการ. (2558). “ประเพณีสร้างสรรค์” ในสังคมไทยร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิริน (องค์การมหาชน), 399 หน้า

“ประเพณีสร้างสรรค์” ในสังคมไทยร่วมสมัยเป็นผลงานเขียนที่เกิดจากงานวิจัยชุดโครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. เรื่อง “คติชนสร้างสรรค์” : พลวัตและการนำคติชนไปใช้ในสังคมไทยร่วมสมัย โดยมี ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.ศิราพร ณ ถลางเป็นหัวหน้าชุดโครงการวิจัย รวมทั้งเป็นบรรณาธิการเรียบเรียงบทนำและบทสังเคราะห์ หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือเล่มแรกจากจำนวนทั้งสิ้น 4 เล่มที่ชุดโครงการนี้จะผลิตขึ้น สารม่งนำเสนอลักษณะของประเพณีพิธีกรรมในสังคมไทยปัจจุบันที่สร้างสรรค์ขึ้นจาก “ราก” วัฒนธรรมเดิม

เนื้อหาของหนังสือประกอบด้วยบทความวิจัย 6 เรื่อง จากนักคติชน 6 คน ซึ่งเป็นนักวิจัยในชุดโครงการเรื่องแรกชื่อ “การสร้างภาพลักษณ์ “หมู่บ้านวัฒนธรรม” จากคติชนบนเวทีการท่องเที่ยวที่บ้านหนองขาว” ผู้เขียนคือ ผศ.ดร.ปรมินทร์ จารุวร อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บทความนี้ให้รายละเอียดการเลือกใช้ข้อมูลคติชนเพื่อนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นชุมชนท้องถิ่นหนองขาวซึ่งมีความเป็นมายาวนานและได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดกาญจนบุรี ภายใต้บริบทการท่องเที่ยว บทความนี้ชี้ให้เห็นว่าชุมชนท้องถิ่นรู้จักเลือกสรรวัฒนธรรมบางอย่างมาสร้างสรรค์ “ภาพชีวิต” ให้ผู้มาเยือนได้รู้จักและชื่นชม

เรื่องที่สองชื่อ “พลวัตพิธี “สืบ ส่ง ถอน” ในสังคมล้านนาปัจจุบัน” ผู้เขียนคือ อาจารย์ ดร.เชิดชาติ หิรัญโร อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง บทความนี้ให้รายละเอียดที่เป็นปัจจุบันของพิธีกรรม “สืบ ส่ง ถอน” ซึ่งเป็นพิธีกรรมสำคัญในวัฒนธรรมล้านนา ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า แม้จะผ่านมาแล้วกว่า 800 ปี ชาวเมืองเหนือยังคงสืบทอดประเพณีเหล่านี้อยู่ โดยได้เลือกสืบทอดประเพณีพิธีกรรมที่มีบทบาทต่อการตอบสนองคนร่วมสมัยได้ อีกทั้งยังมีการนำประเพณีพิธีกรรมเหล่านี้

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ไปปรับประยุกต์ใช้กับบริบทใหม่ เช่น จากการสืบชะตาคนเป็นสืบชะตาแม่น้ำโขง สืบชะตาดันยางนาอายุหลายร้อยปี ที่รัฐจะโค่นเพื่อขยายเส้นทาง เป็นต้น คติชนในเมืองเหนือจึงดำรงอยู่อย่างมีสีสัน

เรื่องที่สามชื่อ **“การสืบทอดและการผลิตซ้ำประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุตในสังคมไทยปัจจุบัน”** ผู้เขียนคือ อาจารย์ ดร.วัชรภรณ์ดิษฐ์ปาน อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ความเชื่อเรื่องพระอุปคุตว่าเป็นพระอรหันต์ที่มีฤทธาภาพในการปราบมารปรากฏอยู่ในพุทธศาสนา และความเชื่อดังกล่าวก็ได้รับการสืบทอดและผลิตซ้ำในสังคมล้านนาเรื่อยมา นอกจากนี้ในบริบทร่วมสมัยความเชื่อพระอุปคุตได้แพร่กระจายมายังบริเวณภาคกลาง เกิดพิธีกรรมบูชาพระอุปคุตแบบใหม่ในพื้นที่ใหม่โดยชนกลุ่มใหม่ เช่น ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดสมุทรสาคร เป็นต้น

เรื่องที่สี่ชื่อ **“ประเพณีบั้งไฟของชาวญีปุ่นและชาวไทย: กรณีศึกษาเปรียบเทียบประเพณีบั้งไฟริวเซโยะมิตะและประเพณีบุญบั้งไฟบ้านปะอาว”** ผู้เขียนคือ ผศ.ดร.ชมนาด ศีตีสาร อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาญีปุ่น คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บทความนี้มุ่งเปรียบเทียบประเพณีบั้งไฟของญีปุ่นและไทยในหลายมิติ มิติทางคติชนที่เห็นได้ชัดเจนคือ ประเพณีทั้งสองเป็นประเพณีที่เนื่องด้วยการผลิต เกี่ยวข้องกับการอ้อนวอนต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของผืนฟ้าและพืชพันธุ์ธัญญาหาร

เรื่องที่ห้าชื่อ **“พลวัตและการสร้างประเพณีประดิษฐ์ในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง”** ผู้เขียนคือ รศ.ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม บทความนี้มุ่งนำเสนอประเพณีพิธีกรรมร่วมสมัยที่จัดขึ้น ณ จังหวัดที่อยู่ริมแม่น้ำโขง ในภาคอีสาน โดยเก็บข้อมูลประเพณีพิธีกรรมทั้งสิ้น 30 พิธีกรรมจาก 7 จังหวัด ประเด็นค้นพบที่น่าสนใจคือ ประเพณีเหล่านั้นเป็นประเพณีประดิษฐ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นจากหลายลักษณะคือมีทั้งประเพณีเก่าที่ถูกประยุกต์ใหม่และประเพณีใหม่ที่หยิบยืม “ความเก่า” ในการประดิษฐ์สร้าง ตัวอย่างประเพณีพิธีกรรมในกลุ่มหลังได้แก่ ประเพณีบูชาพญานาค ประเพณีไหลโคลมล่องโขง และประเพณีวันภูไทโลก ประเพณีกลุ่มนี้สร้างสรรค์ขึ้นโดยคนอีสานร่วมสมัย

เรื่องที่หกชื่อ **“พิธีสวดนพเคราะห์: พลวัตและพิธีกรรมประดิษฐ์ในสังคมไทยปัจจุบัน”** ผู้เขียนคือ อาจารย์ ดร.ประเสริฐ รุณรา อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า พิธีสวดนพเคราะห์เดิมที่เป็นของหลวง กระทำพิธีเฉพาะในราชสำนัก ในบริบทปัจจุบันพิธีสวดนพเคราะห์ได้มีพลวัตกลายเป็นพิธีกรรมของชาวบ้าน มีเจ้าลัทธิพิธีผู้รอบรู้จากหลายสำนัก บางสำนักจัดพิธีกรรมในรูปองค์กรธุรกิจ

ในบทสังเคราะห์ตอนท้าย บรรณาธิการได้เสนอประเด็นที่น่าสนใจว่า ประเพณีสร้างสรรค์ในสังคมไทยร่วมสมัยเกิดจากการผลิตซ้ำ หยิบยืม ผสมผสาน รื้อฟื้น และสร้างขึ้นใหม่บนฐานความเชื่อเดิมประเพณีพิธีกรรมในปัจจุบันสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับบริบทการท่องเที่ยว นโยบายของรัฐ และทุนนิยม